

Land art u dječjem vrtiću

Ptičar, Danijela

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:109291>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Danijela Ptičar

LAND ART U DJEČJEM VRTIĆU

Diplomski rad

Zagreb, srpanj, 2024.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Danijela Ptičar

LAND ART U DJEČJEM VRTIĆU

Diplomski rad

**Mentorica rada:
red. prof. dr. art. Antonija Balić**

Zagreb, srpanj, 2024.

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	1
Sažetak.....	2
Summary.....	3
UVOD.....	4
1. Land art u povijesti i teoriji.....	6
2. Uvažavanje prava djece u aktivnostima na otvorenome.....	8
3. Najznačajniji land art umjetnici u svijetu.....	9
3.1. Robert Smithson.....	10
3.2 Richard Shilling.....	11
3.3. Andy Goldsworthy.....	13
3.4. Michael Heizer.....	14
3.5. Walter De Maria.....	15
3.6. Nancy Holt.....	16
3.7. Christo i Jeanne-Claude.....	16
4. Razvoj likovnosti djece predškolske dobi.....	18
5. Razvoj kreativnosti putem likovnih aktivnosti.....	18
6. Faze likovnosti.....	19
7. Likovne aktivnosti u radu s djecom.....	22
8. Projekt land arta.....	23
8.1. Razvojne zadaće projekta.....	24
8.2. Dobrobiti projekta za djecu.....	40
9. Uloga odgojitelja u poticanju land art aktivnosti.....	41
ZAKLJUČAK.....	44
LITERATURA.....	46

Sažetak

Land art

Land art odnosno earth art ili pejzažna umjetnost je umjetnički pokret 1970 ih. Umjetnost land arta odlazi iz galerija i muzeja te razvija monumentalne projekte u pejzažu i slobodnom prostoru koji na umjetnički način mijenja i prilagođava, a da pritom ne utječe negativno na prirodu i okoliš. Osim naglaska na proces i vrijeme, važna značajka land arta je da se ne može shvatiti na osnovu jednog prizora. Land art može sa sobom donijeti i suradnju s prirodnim procesima, kao i preinaku, ili čak protuslovlje prirode, odnosno izraz modernističke želje za vlašću nad prirodom.

Land art u dječjem vrtiću umjetničko je izražavanje koje ujedinjuje dijete i prirodu na vrlo poseban način. Dijete ulazi u svijet mašte radom svojih ruku, koristi sve što nađe u prirodi te stvara unikatne kompozicije kao pravi umjetnik. Ovaj diplomski rad istražuje integraciju Land arta u dječji vrtić kao sredstvo za poticanje kreativnosti, istraživanja prirode i razvoja estetskog osjećaja kod djece. Kroz analizu relevantne literature, praksu i primjere uspješne implementacije Land arta u vrtićkom okruženju, cilj je naglasiti važnost ove umjetničke prakse u dječjem odgoju i obrazovanju. Rad također pruža smjernice i konkretne primjere aktivnosti koje se mogu provesti u vrtiću kako bi se Land art uspješno integrirao u pedagoški proces. Kroz dublje razumijevanje potencijala Land arta u dječjem vrtiću, nadam se da će ovaj rad pridonijeti širem prihvaćanju i uvođenju ovakve kreativne prakse u odgojno-obrazovne programe za najmlađe.

Ključne riječi: Land art, dječji vrtić, priroda, kreativnost, estetski osjećaj, razvoj djece

Summary

Land art

Land art, also known as earth art or landscape art, emerged as an artistic movement in the 1970s. Departing from traditional gallery spaces, land art aimed to create monumental projects in landscapes and open spaces, transforming them in an artistic manner without negatively impacting nature and the environment. One of its significant features is its focus on process and time, and it often cannot be fully grasped in a single moment. Land art may involve collaboration with natural processes or even challenge the natural order, reflecting modernist desire to assert control over nature.

In a preschool setting, land art becomes a unique form of artistic expression that merges the child with nature in a special way. Children engage in imaginative exploration, using materials found in nature to create unique compositions akin to true artists. This thesis explores the integration of land art into preschool education as a means to foster creativity, explore nature, and develop aesthetic sensibilities in children. Through a review of relevant literature, practical examples, and successful implementations of land art in preschool environments, the aim is to underscore the importance of this artistic practice in early childhood education. Additionally, the thesis provides guidelines and concrete examples of activities that can be implemented in preschools to successfully integrate land art into the pedagogical process. By gaining a deeper understanding of the potential of land art in preschools, it is hoped that this thesis will contribute to wider acceptance and implementation of this creative practice in educational programs for the youngest learners.

Keywords: Land art, preschool, nature, creativity, aesthetic sense, child development

UVOD

„Umjetnost nam omogućava da pronađemo i izgubimo sami sebe u isto vrijeme“ (Ralph Waldo Emerson). Umjetnost je specifična ljudska djelatnost u kojoj do izražaja dolazi sposobnost izražavanja sebe i svog pogleda na svijet. Kroz jezik umjetnosti dijete izražava i odražava svoja shvaćanja, pita se o svijetu, traga za odgovorima. Sve to formira njegovu svijest i njegove osjećaje te omogućuje dublju uključenost u procese koji oslobađaju nebrojene mogućnosti čovjekova stvaralaštva (Radovan-Burja 2011: 115). Kroz umjetnost dijete otvara svoje poglede, svoju komunikaciju te spoznaje i upija ljepotu svijeta. Dijete kao živo biće dio je prirode. Kao prirodno biće ono je usmjereno prirodi. Kako bi dijete sraslo s prirodom ili, bolje rečeno, postalo još cjelovitiji dio prirode, ono preko umjetnosti land arta ulazi u svoj duboki svijet pripadnosti prirodi i okolišu.

Land art jest vrsta umjetničkog izražavanja koji putem kreativnosti duboko zadire u osviještenost malog ljudskog bića u prostore samosvijesti. Kad tome dodamo i estetsko izražavanje kao plod mašte i kreativnosti, dijete još više raste u samosvjesno biće, ono postaje cjelovit čovjek. Priroda omogućuje djetetu stapanje s krajolikom u kojem živi i kad uključimo umjetničku notu, stvaramo umjetnost land arta. Umjetnost pomaže da se „izvuče iz dječje radoznalosti i spontanosti ono najbolje za njegov daljnji razvoj, svaka gesta i riječ koja na dijete djeluje oplemenjujuće, izvedba u kojoj djeca aktivno sudjeluju, pouka i komunikacija koju izazivaju, ne samo da djetetu pružaju nove spoznaje nego djeluju kao katalizator njegovih emocija, pomažu mu da i samo prepozna i bori se za kreativan izražaj i pozitivne osobine, potiče komuniciranje“ (Radovan-Burja 2011: 127).

Krajobrazna umjetnost land arta ima vrlo dugu tradiciju. Njeni tragovi mogu se naći duboko u povijesti. Sigurno ste čuli za Viseće vrtove Semiramidine, jedan od drevnih svjetskih čuda koji je u svoje vrijeme poticao divljenje. Iako se do danas nisu sačuvali, a stručnjaci se još uvijek raspravljaju o tome gdje se točno nalazi u Babilonu, ili možda negdje drugdje, nema sumnje da je to moralo biti izvanredno djelo. Opisali su ga drevni povjesničari Strabon i Diodor Sicilijski. Vrtove je, navodno, izgradio kralj Nabukodonosor II. za svoju suprugu Amitis. To je dokaz rada drevnih krajobraznih arhitekata koji su znali pretvoriti biljke i cvijeće u jedinstvene oblike, uključujući vodene elemente i kamenje te mnoge druge značajke. Amitis je, prema legendi, nedostajalo bilje iz njenog zavičaja, pa joj je kralj oko 600. godine pr. Kr. dao izgraditi viseće vrtove na terasama palače. Zalijevali su ih tako što je voda tekla niz zidine. Vrtovi su postali vrlo popularni elementi. Kinezi su se također bavili vrtlarstvom od davnina i razvili svoj karakterističan stil. Naglasak su stavljali na korištenje kamenja i biljaka, supstrata,

a njihove vrtove često su krasile i razne dekorativne građevine. Također, cijeli karakter vrta određivao je teren koji su, naravno, oblikovali. Međutim, u središtu pažnje kineskih vrtova nisu biljke. Radi se prvenstveno o prikazivanju svemira. U tome leži tipična osobina ovih vrtova. Često je važan položaj pojedinih elemenata u vrtu i njihov međusobni odnos. To se tumači kao simbol. Nadalje, japanski vrtovi inspiriraju mnoge današnje dizajnere vrtova. Naravno, krajobrazni kreativni smjerovi poput engleskih i francuskih vrtova također se mogu smatrati dijelom land arta. Engleski vrtovi, na primjer, nastali su kao reakcija na englesko vrijeme - cilj im je bio istaknuti krajobrazne elemente engleskog sela punog magle.

Kada bismo dopustili djeci da svakodnevno implementiraju umjetnost, a osobito land art, u odgoj i život, tada bi i djeca u pravom značenju te riječi živjeli ekologiju. Stjecanje osnovnih znanja o prirodi i životu pripada i počinje već u predškolskom razdoblju. Priroda nam pruža stjecanje temeljnih znanja za održivi razvoj života, okruženje za kreativno, istraživačko i kritičko učenje te život u skladu s prirodnim zakonima (Katalinić, 2010). Također se smatra da djetetove aktivnosti u prirodi, kod kuće ili u vrtiću, u njegovom životu, dovode do formiranja misaonih operacija i formiranja osnovnih pojmova, kao što su: prostor, vrijeme, kretanje, kretanje, predmeti, materija, odnosi među objektima, odnosi između živog i neživog okoliša. To su za dijete "vježbe promatranja života", a cijeli proces je njegov (najzahtjevniji) cilj (upravo tu). Priroda djeci nudi više kretanja, zdravlja i poboljšava dječju motoriku, pozitivno utječe na dječju pažnju, koncentraciju i dužu motivaciju. Kroz aktivnosti u prirodi razvijaju vještine zapažanja, maštu, a njihova igra postaje kreativnija. Dijete time stječe samopouzdanje, samopouzdanje i bolje socijalne odnose (Vilhar).

U ovom radu govorit ćemo o utjecaju land arta prateći razvoj ove umjetnosti kroz povijest, a zatim ćemo predstaviti umjetnike koji su bili njegovi začetnici. U sljedećim poglavljima približit ćemo pojam land arta u dječjem vrtiću te objasniti kako on djeluje na razvoj djeteta. Donijet ću i opis kako je nastala ideja za projekt land arta u vrtićkoj grupi u kojoj radim.

„Svako je dijete umjetnik. Problem je ostati umjetnik nakon odrastanja” (Pablo Picasso).

1. Land art u povijesti i teoriji

Land art, također poznat kao umjetnost u prirodi ili okolišna umjetnost, predstavlja značajan umjetnički pokret koji se prvenstveno pojavio krajem 1960-ih i početkom 1970-ih. Ovaj pokret predstavlja odstupanje od tradicionalnih oblika umjetnosti koji su često bili ograničeni na galerije i muzeje. Umjesto toga, umjetnici land arta su težili stvaranju djela koja direktno komuniciraju s prirodnim okolišem, često na udaljenim ili ruralnim lokacijama, ponekad i u monumentalnom mjerilu. Mnogi umjetnici tog vremena odbacili su komercijalizaciju i komodifikaciju umjetnosti. Težili su stvaranju djela koja nisu lako mogla biti kupljena, prodana ili prenesena, te su se okrenuli širokim prostranstvima prirode kao svojem radu, umjetnici su odlučili napustiti dotadašnje običaje i proširili su granice umjetnosti napuštajući galerije i ateljee radi odlaska u prirodu. U prirodi su stvarali različite takozvane "instalacije" odnosno djela koja su često specifična za određeno mjesto i osmišljena su za transformiranje percepcije prostora (Nandžik, 2013). Najpovoljniji materijali za ovu vrstu umjetnosti bili su oni koji se mogu izvući ravno iz prirode, poput kamenja, stijena, vode ili tla, a mjesta na kojima su se nalazila su bila udaljena od urbanizacije. Pod utjecajem prapovijesnih umjetničkih djela poput Stonehengea, umjetnici su ostavljali svoje intervencije u pejzažu izložene. Kao i podizanjem konstrukcija s pomoću prirodnih materijala, može se intervenirati s pomoću onih umjetnih, koji ostavljaju svojevrsan trag. Bitno je da te improvizirane gradnje nisu nametljive niti štetne okolišu za razliku od, kako bi umjetnici rekli: "intervencija industrijske epohe koje su uglavnom glomazne i nametljive poput tvornica i industrijskog otpada" (Ivančević, 2001, str.198). Može se reći da su umjetnici bili ekološki osjetljivi u vlastitom stvaranju poštujući specifičnosti mjesta. Odlazeći u prirodu, umjetnici se upoznaju i sjedinjuju s njome. Tako isključuju logično razmišljanje okrećući se vlastitoj kreativnosti. Mogu doživjeti multisenzorno iskustvo, odnosno intimno vidjeti, čuti i namirisati okolinu u kojoj se nalaze što isplovljava bezbrojnim imaginacijama te na kraju samom stvaranju. (Micucci, 2012).

Koristeći land art da se izvuče djecu van na svjež zrak, uz vježbanje, učenje o prirodi, kreativnost i zabavu, može se donijeti puno koristi. Time se poboljšava mentalna i tjelesna kondiciju djece, te ih učimo da uvažavaju prirodni svijet. Privremena prirodna umjetnost nije o nametanju vaše volje prirodi, već o istraživanju njezinih materijala i dopuštenju da vas oni vode u kreativnom procesu. Radom s onim što pronađete intuitivno, možete otkriti urođenu ljepotu i svojstva prirodnih materijala. Stvaranje land arta uči nas da svijet vidimo na drugačiji način. Počinjemo primjećivati detalje i uzorke u prirodi koje smo možda prije predviđali. Svaki projekt je prilika za učenje i rast kao umjetnik. Jedan od najnagrađivanijih aspekata land arta

je prolazna priroda skulptura. One postoje samo kratko vrijeme prije nego se vrata zemlji. Ova prolaznost nas podsjeća da cijenimo ljepotu sadašnjeg trenutka i promjenjivu prirodu svijeta oko nas. Stvaranje land arta zahtijeva duboku povezanost s okolišem. Dok radite s prirodnim materijalima, postajete svjesniji elemenata—kako se kreće vjetar, kako se mijenja svjetlost, kako vrijeme utječe na vaše materijale. Ova povezanost obogaćuje i umjetnički proces i konačno stvaranje (Shilling, 2009).

Land art naglašavao je proces stvaranja jednako kao i, ako ne i više od, konačnog proizvoda. Umjetnici su bili zainteresirani za način na koji su njihova djela evoluirala tijekom vremena, često interagirajući s prirodnim elementima poput vjetra, vode i sunca. Djela land arta često su stvarana na specifičnim lokacijama koje su umjetnici birali zbog njihovih jedinstvenih karakteristika ili značaja. Ovaj fokus na lokacijskoj specifičnosti značio je da su djela bila intimno povezana s okolinom i nisu se mogla replicirati na drugim mjestima. Neki umjetnici land arta bili su motivirani ekološkim pitanjima, koristeći svoja djela kako bi skrenuli pozornost na probleme poput deforestacije, onečišćenja i utjecaja ljudske aktivnosti na prirodni svijet. Land art uključuje i ekološki aspekt, poštovanje prema krajoliku, pri čemu inspiracija za stvaranje djela dolazi ne samo iz prirode, već i iz društvenih zbivanja koje land art odražava. Ekološka svijest je ovdje prioritet, naglašavajući da umjetnost može postojati izvan galerija, u prirodi, koristeći prirodne materijale.

Prema istraživanju (Fjortoft, 2001) u Skandinaviji, djeca koja su se igrala u prirodnom okruženju bila su zdravija, imala su uredan motorički razvoj, bolju ravnotežu i koordinaciju, te pokazala su više kreativnosti u igri. Fjortoft i Sageie (2000) ističu da prirodni krajolici imaju kvalitete koje zadovoljavaju dječje potrebe za raznolikim i poticajnim okruženjima za igru. U njihovoj studiji djeca su promatrala mogućnosti različitih prirodnih značajki u različitim godišnjim dobima, a one su utjecale na funkciju dječje igre. Na primjer, šume i litice koriste se za penjanje, šipražje za izgradnju. Fjortoft i Sagaie (2000) naglašavaju da su prirodna okruženja korisna: njihovo istraživanje pokazalo je da su djeca koja su se igrala u šumi imala razvijenije motoričke sposobnosti od one koja su se igrala na tradicionalnim igralištima. Bogato, osjetilno, prirodno okruženje ne samo da podržava dječje istraživanje, već pruža idealno okruženje za aktivnosti u malim grupama u kojima se razvijaju znanja, koncepti i vještine ugrađene u svrhovite, jedinstvene i često stvarne zadatke, kao što je izgradnja gnijezda, čišćenje staza obraslih grmljem te brigu o biljkama. Već smo spomenuli kako je land art vrsta umjetnosti usko vezana za prirodu i okoliš. Kao umjetnost, land art stvara se i u vanjskom i unutarnjem prostoru. Često umjetnici land arta istražuju i oblikuju svoj lokalni prostor, ali su otvoreni i za

istraživanje novih i neistraženih prostora. Boravak u prirodi zahtijeva kretanje, stoga land art potiče i fizičku aktivnost, a u isto vrijeme i rad mozga. Naime, land art vrsta je apstraktne umjetnosti u kojoj umjetničko djelo i proces stvaranja ovise o unutarnjem stanju promatrača. „Apstraktnost oslobađa čovjeka njegovog svakodnevnog trodimenzionalnog svijeta, a mozak u idealnom slučaju to i rado prihvaća“ (Toljan 2015: 9). Istraživanja neuroznanstvenika pokazuju da se u trenucima kreativnosti pokazuje povećana aktivnost u malom mozgu, lijevoj primarnoj motoričkoj moždanoj kori i području kore povezanoj s očnim pokretima (Beganović 2015: 16).

Posljednja etapa procesa land art je fotografija kojom se djelo finalizira. Upravo je ta fotografija dokaz nastanka djela, ali nije presudna za osobni doživljaj land art umjetnika. On se u procesu stvaranja toliko sjedinio s prirodom da se stopio s njom i nije mu bitan ishod samog djela. Primjerice, umjetnici land arta stvaraju u prostoru u kojem nitko ne živi; odlaze u zabačene dijelove svijeta kako bi iskopali jamu, radili s blatom ili slagali razne oblike od kamenja.

2. Uvažavanje prava djece u aktivnostima na otvorenome

Prema Konvenciji o pravima djece (2001) djeci je osigurano pravo na život, na obrazovanje, zdravstvenu skrb, prehranu, smještaj, zaštitu od diskriminacije, poštovanje, pravo na sudjelovanje i ostala prava. Jedno od prava prema Konvenciji o pravima djece je i pravo na igru. Djeca u igri nastoje stvoriti svoj jedinstveni svijet u kojem se osjećaju ugodno i istovremeno razvijaju. Međutim, Zavalloni (2009) predstavlja drugačiju perspektivu na prava djece koja nadilaze Konvenciju o pravima djece, a to su prirodna prava. Mnoga djeca nemaju mogućnosti uživati prirodna prava (Zavalloni, 2009). Kako bi mogli što bolje i lakše razumjeti i pružiti djeci što kvalitetnije i sretnije djetinjstvo, Zavalloni (2009) je objavio manifest u kojem navodi prirodna prava djece:

Pravo na slobodno vrijeme podrazumijeva pravo na slobodno vrijeme, vrijeme koje nije isplanirano (igrati se kako žele, nešto samostalno raditi, da budu sami sa sobom, nositi se sa konfliktnim situacijama u svakodnevnom životu i sl.)

Pravo na prljanje. Djeca imaju pravo igrati se prirodnim materijalima kao što su pijesak, zemlja, trava, lišće, kamenje, grančice i slično. Odrasli im trebaju omogućiti iskustvo trčanja

po lokvama, igranje u grmlju, šumi bez da imaju strah da će se uprljati. Igra s prirodnim materijalima može trajati satima te je nezamjenjiva u odnosu na igru sa tvorničkim igračkama. *Pravo na miris*. Djeca imaju pravo uživati u različitim mirisima, u mirisima prirode (npr. miris zemlje poslije kiše ili miris cvijeća). To iskustvo im ostaje za cijeli život.

Pravo na dijalog odnosi se na omogućavanje komunikacije, razgovora i dijaloga kroz pripovijedanje, prepričavanje legendi, stvaranje lutkarskih predstava jer djeca imaju pravo govoriti, slušati te izražavati svoje želje, stavove i mišljenje.

Pravo na korištenje ruku uključuje razvijanje manualnih sposobnosti, osobito fine motorike (zabijanje čavlića, piljenje, turpisanje drva, korištenje brusnog papira, lijepljenje i sl.).

Pravo na dobar početak odnosi se na pravo udisanja čistog zraka, konzumaciju svježih vode i cjelovitih namirnica, koje djeca imaju pravo uživati od rođenja.

Pravo na ulicu podrazumijeva pravo djece da se slobodno igraju na trgovima i ulicama. Trgovi su stvoreni za susrete i druženja ljudi, danas su nažalost opterećeni prometom i parkiralištima, pa nas zapravo dijele.

Pravo na divljinu odnosi se na pružanje mogućnosti djeci da se slobodno penju po drveću, igraju se skrivača, grade različita skloništa u šumi i sl. Važno je djeci pružiti priliku da uživaju u autentičnoj prirodi.

Pravo na tišinu uključuje pravo djeteta da uživa u tišini, u promatranju i osluškivanju zvukova prirode (pjev ptica, strujanje vjetra, žubor vode).

Pravo na nijanse odnosi se na pravo djeteta da iskusiti različite nijanse boja, a ne da uči gledati stvari kao crno-bijele. Pažnju na nijanse boja možemo obratiti prilikom izlaska i zalaska sunca. (Zavalloni, 2009, str. 28-30)

Uz primjeren i prilagođen prostor, svakom djetetu je potreban profesionalac s osobinama koji uvažava i poštuje njegova prava i zadovoljava njegove potrebe, koji ga aktivno sluša i razumije te poštuje (Maleš i sur., 2003).

3. Najznačajniji and art umjetnici

Ključne figure u razvoju land arta su Robert Smithson, Richard Shilling, Andy Goldsworthy, Michael Heizer, Walter De Marija, Nancy Holt, te Christo i Jeanne-Claude. Smithsonovo ikonično djelo "Spiralna Molekula" (1970.), ogromna spiralna molekula od kamenja i zemlje

koja strši u Velikom solinskom jezeru u Utahu, često se navodi kao jedno od ključnih djela pokreta.

Land art i danas inspirira umjetnike, s suvremenim praktičarima koji istražuju nove načine interakcije s okolišem i adresiraju važne ekološke probleme. I dok neka land art instalacija ostaje netaknuta na svojim originalnim lokacijama, druga su podlegla prirodnim silama, demonstrirajući prolaznu i prolaznu prirodu pokreta. Unatoč relativno kratkom razdoblju svoje popularnosti, land art ostaje značajno i utjecajno poglavlje u povijesti suvremene umjetnosti. Osnovna definicija land arta opisuje ga kao umjetnički pokret koji se fokusira na stvaranje umjetničkih djela u prirodi, van tradicionalnih galerijskih prostora. Umjetnici land arta koriste prirodne materijale i elemente okoliša kako bi stvorili instalacije, skulpture ili druge oblike umjetnosti koji su integrirani s okolnim krajolikom. Ključne karakteristike land arta uključuju site-specificity (lokacijsku specifičnost), naglasak na procesu stvaranja, privremenu prirodu djela te ekološku svijest. Land art često potiče razmišljanje o odnosu između čovjeka, umjetnosti i prirode. Ovaj pokret fokusira se na korištenje prirodnih materijala i okoliša kao sredstva izražavanja, stvarajući umjetnost koja je privremena ili trajna, ali uvijek integrirana u prirodni krajolik.

Nekoliko ključnih umjetnika Land arta:

3.1. Robert Smithson

Robert Smithson bio je američki umjetnik rođen 1938. godine i jedna od ključnih figura u pokretu Land arta. Njegov rad ne samo da je definirao ovaj pokret, već je i postao inspiracija za mnoge umjetnike koji su došli nakon njega. Jedno od najpoznatijih Smithsonovih djela je "Spiral Jetty" (1970). Smješten na obali Velikog slanog jezera u Utahu, "Spiral Jetty" je ogromna spiralna struktura stvorena od zemlje, stijena i soli koja se proteže u jezero. Ovo djelo simbolizira interakciju između umjetnosti i prirode te propituje odnos između vode, zemlje i neba. "Umetanje: Hrist" je još jedno značajno djelo Smithsona, stvoreno 1967. godine. Ova instalacija sastoji se od ogromne metalne konstrukcije u obliku slova "Y" koja se naslanja na stijene u pustinji. Naziv je izveden iz kombinacije riječi "umetnuti" i "Hrist" (Christ), sugerirajući ideju umetanja ili inkorporiranja umjetnosti u prirodu. Smithson je bio i istaknuti pisac teoretičar koji je raspravljao o umjetnosti i okolišu. Njegovi eseji, poput "A Sedimentation of the Mind: Earth Projects" i "The Spiral Jetty", postali su klasični tekstovi u studijama o Land artu. Kroz svoje pisanje, Smithson je produbio razumijevanje ideja koje su ležale iza njegovih umjetničkih djela i pokreta Land arta općenito. Osim "Spiral Jetty" i

"Umetanja: Hrist", Smithson je stvorio i niz drugih manjih radova u prirodi. Neki od njegovih radova uključuju "Broken Circle/Spiral Hill" (1971) u Nizozemskoj, "Partially Buried Woodshed" (1970) na Sveučilištu Kent u Ohaju i "Amarillo Ramp" (1973) u Teksasu. Robert Smithson poginuo je u avionskoj nesreći 1973. godine u dobi od samo 35 godina, ali njegovo naslijeđe u umjetnosti i teoriji ostaje duboko utemeljeno u povijesti umjetnosti 20. stoljeća, posebno u području land arta.

slika: Spiral

Jetty

3.2. Richard Shilling

Richard Shilling možda nije djelovao za vrijeme ostalih začetnika Land arta, ali je svakako ostavio traga u ovoj likovnoj sastavnici konceptualne umjetnosti. Uzor mu je bio Andy Goldsworthy čiji je rad u početku proučavao i kopirao dok nije došao do svog osobnog i svojstvenog stila. Djeluje, dakako, u prirodi koristeći samo prirodne materijale koje nalazi u okruženju lokacije stvaranja. Česte teme koje koristi su balansiranje skulptura, slaganjem geometrijskih dizajna korištenjem sezonskih boja i promjenom nijansi. Najčešće koristi materijale koji su manji kako bi skrenuo pozornost na ljepotu u prirodi koja se često zanemaruje. Stvara različite kružne dizajne i oblike mandale napravljene uglavnom od lišća i grančica. Ovim metodama daje skriveno značenje, odnosno pridaje važnost poštivanju prirodnim ciklusima, godišnjim dobima, te životu i smrti. Smatra kako je proces stvaranja najvažniji dio jer se, radeći u prirodi, osjeća povezano s njome. Richard Shilling kaže kako je

većina njegovih skulptura nježno i krhko, te kako je proces izrade prilično težak radi prirodnog mijenjanja boja lišća. Time je htio reći kako je ta skulptura vječna samo dok se ne fotografira i da ubrzo promijeni svoj izgled. Vjetar je također jedan od elemenata koji pomaže u izgradnji ali umjetnik kaže da duboko osjeća vjetar, oblake, vlagu te sunce koje se pomiče kroz dan. Shilling također dokumentira svoje instalacije jer smatra kako "umjetnost može trajati svega do nekoliko minuta do nekoliko mjeseci" (Stewart, 2018). Richard Shilling je puno truda uložio, ne samo u svoju umjetnost, nego i u organiziranju likovnih radionica pošto je i sam profesor likovne umjetnosti. U radionicama podučava odrasle i djecu u Velikoj Britaniji i inozemstvu tehnikama koje koristi. Kada radi kao Land art umjetnik na festivalima, često održava radionice na licu mjesta kako bi nadahnuo ljude da češće provode vrijeme u prirodi jer smatra da nam ona ima puno toga za ponuditi. Na taj način se ljudi povezuju međusobno sudjelujući u kreativnim i zabavnim procesima. Objavio je šest knjiga od kojih su dvije posvećene djeci "Land art za djecu- na plaži" te "Land art za djecu- u šumi". Te knjige pružaju mnogo kvalitetnih primjera izrade vlastitih instalacija Land arta. Na taj način roditelji mogu zajedno provoditi vrijeme s djecom bilo koje dobi, u prirodi uz pomoć raznih primjera. (Van't Hul, 2010)

slika: Earth

3.3. Andy Goldsworthy

Andy Goldsworthy je britanski umjetnik koji je poznat po svojim jedinstvenim i efemernim instalacijama u prirodi. Rođen je 1956. godine u Cheshireu, Engleska. Goldsworthy koristi isključivo prirodne materijale poput lišća, grančica, kamenja, leda, cvijeća i pijeska za stvaranje svojih umjetničkih radova. Kroz kreativnu manipulaciju tih materijala, on stvara privremene instalacije koje su često osjetljive na prirodne elemente kao što su vjetar, kiša i plima. Jedna od ključnih karakteristika rada Goldsworthyja je njegova prolaznost. Većina njegovih instalacija prolazne su prirode i postepeno se mijenjaju ili nestaju pod utjecajem vremena i prirodnih procesa. Ova prolaznost podsjeća gledatelja na privremenu prirodu svih stvari i promiče razmišljanje o prolaznosti života i vremena. Goldsworthyjevi radovi često istražuju ideje o ciklusima prirode, fragilnosti, prolaznosti i transformaciji. Njegove instalacije mogu biti jednostavne, poput rasporeda lišća ili kamenja, ili kompleksnije, poput skulptura od leda koje se postupno tope. Među njegovim najpoznatijim radovima su "Rain Shadows", gdje se stvara sjenka tijela u kiši; "Stone River", gdje postavlja kamenje u obliku rijeke; i "Ice Arch", gdje je stvorio luk od leda na hladnim lokacijama. Goldsworthy je također poznat po svom radu u oblikovanju okoliša i krajolika, gdje koristi svoje vještine da stvori skulpture i oblike koji se stapaju s prirodnim okruženjem. Rad Andyja Goldsworthyja dokumentiran je u brojnim knjigama i filmovima, uključujući "Rivers and Tides" (2001), dokumentarni film koji prati njegov rad tijekom godišnjih doba. Andy Goldsworthy ostaje jedan od najznačajnijih suvremenih umjetnika koji se bavi pitanjima prirode, prolaznosti i ljudske interakcije s okolišem.

slika:

Wood

3.4. Michael Heizer

Michael Heizer je američki umjetnik poznat po svojim monumentalnim instalacijama u prirodi, često smještenim u ruralnim ili pustinjским područjima. Heizer je počeo svoju umjetničku karijeru u 1960-ima, gdje je radio s apstraktnim slikarstvom i kiparstvom. Kasnije se okrenuo stvaranju monumentalnih radova u prirodi, koji su postali njegov zaštitni znak. Jedno od njegovih najpoznatijih djela je "Double Negative" (1969-1970), smješteno u Nevadi. "Double Negative" sastoji se od dvije ogromne brazde iskopane u pustinjском tlu, stvarajući negativni prostor koji je vidljiv tek kada se promatra s određene točke. Heizer je poznat i po svom ambicioznom projektu nazvanom "City". "City" je monumentalna skulptura koja se sastoji od velikih zemljanih i kamenih formacija, stvorenih na udaljenom području u Nevadi. Projekt "City" još uvijek nije završen, a Heizer je radio na njemu desetljećima. Kada se završi, bit će to jedno od najvećih umjetničkih djela ikad stvorenih. Heizer je stvorio i niz drugih monumentalnih radova, uključujući "Levitated Mass" (2012), gdje je premjestio ogroman kamen na muzejskom dvorištu u Kaliforniji. Također je radio na seriji skulptura od čelika i granita nazvanoj "Compression Line". Heizer je jedan od pionira u pokretu Land arta, koji je ključno utjecao na razvoj umjetničkog izraza u prirodi. Njegova djela potiču razmišljanje o odnosu između umjetnosti, prirode i čovjeka te istražuju ideje o vremenu, prostoru i mjerilu. Michael Heizer ostaje jedan od najznačajnijih suvremenih američkih umjetnika, čija djela ostavljaju dubok i trajan utjecaj na svijet suvremene umjetnosti.

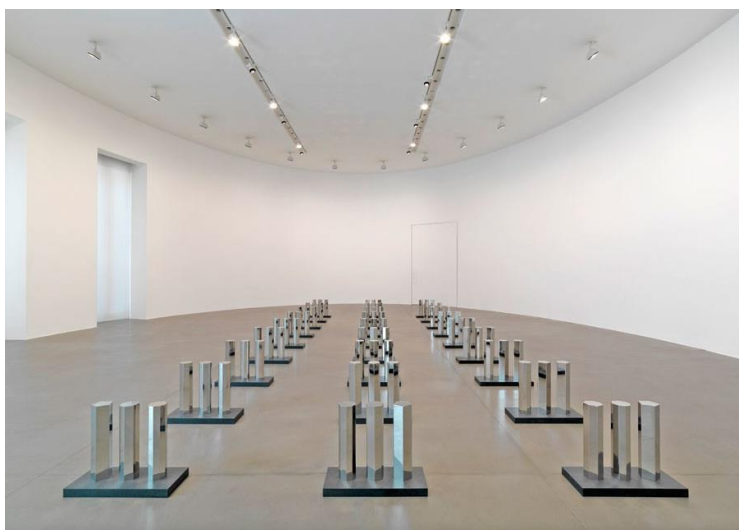

slika:

City

3.5. Walter De Maria

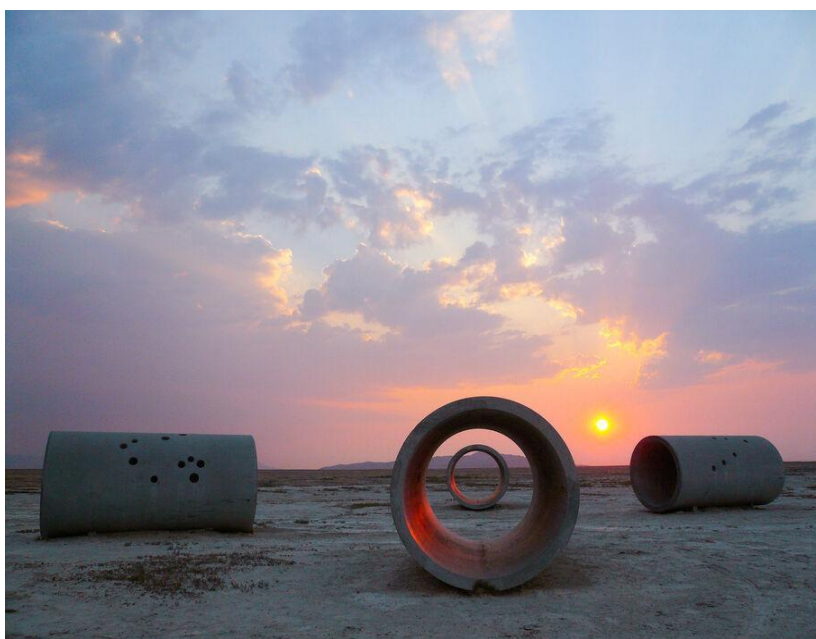
Walter De Maria bio je američki umjetnik poznat po svojim monumentalnim instalacijama i skulpturama. De Maria je počeo svoju umjetničku karijeru kao slikar u 1960-ima. Kasnije se počeo okretati prema stvaranju skulptura i instalacija, postajući pionir u pokretu minimalne umjetnosti. Jedno od najpoznatijih djela Waltera De Marije je "The Lightning Field" (1977). "The Lightning Field" se sastoji od 400 metalnih stupova postavljenih na polju u ruralnom području Novog Meksika. Ideja je bila stvoriti skulpturu koja bi privukla munje, stvarajući time prirodnu interakciju s okolinom i stvarajući jedinstveno iskustvo za promatrača. Još jedno poznato djelo De Marije je "Earth Room" (1977), koje se nalazi u New Yorku. "Earth Room" je instalacija koja se sastoji od ogromne količine zemlje (oko 280 kubnih metara) koja je ravnomjerno raspoređena u prostoriji. Posjetitelji mogu ući u prostoriju i promatrati ovu neobičnu okolinu, potičući ih na promišljanje o prirodi, prostoru i materijalnosti. De Maria je radio na raznim drugim projektima, uključujući seriju skulptura od nehrđajućeg čelika i granita. Neki od njegovih drugih radova uključuju "Broken Kilometer" (1979), "Vertical Earth Kilometer" (1977), "The New York Earth Room" (1977) i "The 360° Room for All Colors" (1975). De Maria je bio ključna figura u pokretu minimalne i konceptualne umjetnosti te je ostavio dubok i trajan utjecaj na suvremenu umjetnost. Njegova djela često potiču promišljanje o prostoru, mjerilu, prirodi i ljudskom iskustvu. Walter De Maria ostaje jedan od najznačajnijih umjetnika 20. stoljeća, čiji su radovi ostavili dubok i trajan utjecaj na svijet suvremene umjetnosti.

slika: Gagosian

3.6. Nancy Holt

Nancy Holt bila je američka umjetnica poznata po svom radu u području Land arta, koji je umjetnički pokret koji se razvio u SAD-u tokom 1960-ih i 1970-ih. Land art, ili Earth art, fokusira se na korištenje prirodnog okruženja kao umjetničke platforme, koristeći zemlju, kamenje, travu, vodu ili druge prirodne materijale kako bi stvorila umjetnička djela integrirana

s okolinom.

slika: Sun

Tunnels

3.7. Christo i Jeanne-Claude

Christo i Jeanne-Claude bili su izuzetno utjecajan umjetnički partneri koji su ostavili neizbrisiv trag u svijetu land arta. Njihova suradnja nije bila samo umjetnička, već i životna, a zajedno su stvarali impresivne i monumentalne instalacije koje su inspirirale milijune diljem svijeta. Christo Vladimirov Javacheff rođen je 1935. u Bugarskoj, dok je Jeanne-Claude Denat de Guillebon rođena 1935. u Maroku. Njih dvoje su se upoznali u Parizu 1958. godine i ubrzo nakon toga započeli svoju umjetničku suradnju. Njihov prvi zajednički projekt bio je "Dockside Packages" u Kölnu 1961. godine, gdje su prekrili pakete na dokovima tkaninama. Christo i Jeanne-Claude postali su poznati po svojim velikim projektima koji su uključivali obavijanje ili pokrivanje velikih struktura ili krajolika. Neki od najpoznatijih projekata uključuju "Valley Curtain" (1972.) u Colorado, "Running Fence" (1976.) u Kaliforniji te "Surrounded Islands" (1983.) u Miamiju. Jedan od zajedničkih najpoznatijih projekata bio je "The Gates" u Central Parku u New Yorku 2005. godine. Projekt je uključivao postavljanje

7,503 narančastih vrata duž staza parka, a svako vrata imalo je srebrne panelne trake koje su se micala na vjetru. Christo i Jeanne-Claude financirali su svoje projekte prodajom skica, crteža i modela vezanih uz projekte. Također su odbijali prihvatiti sponzorstva ili donacije kako bi zadržali potpunu umjetničku kontrolu nad svojim projektima. Svaki njihov projekt zahtijevao je godine planiranja, pregovaranja s vlastima i logističke pripreme prije nego što bi bio realiziran. Jedna od najvažnijih karakteristika njihovih projekata bila je njihova privremena priroda. Većina instalacija trajala je samo nekoliko tjedana ili mjeseci prije nego što bi bile uklonjene, što dodatno naglašava njihovu jedinstvenost i prolaznost. Christo je nastavio s umjetničkim projektima nakon Jeanne-Claudeove smrti 2009. godine, ističući se svojom strašću i predanošću prema umjetnosti koju su dijelili. Njihov rad ostaje inspiracija za umjetnike diljem svijeta, a njihova naslijeđa će živjeti kroz njihova djela koja su ostavila trajan utjecaj na kulturu i umjetnost

slika: Running Fence

Ovi umjetnici svojim radovima doprinose eksperimentalnom pristupu umjetnosti u prirodi te istražuju različite aspekte prostora, materijala i trajnosti umjetničkog djela u prirodnom okruženju

4. Razvoj likovnosti kod djece predškolske dobi

Likovni jezik je urođena sposobnost izražavanja i komunikacije djeteta te njime dijete kreativno izražava svoja iskustva, doživljava i ideje. Stoga je potrebno stvoriti prostorno-materijalno okruženje koje uključuje bogatstvo i promišljenost izbora materijala te njegovu stalnu dostupnost čime se djecu potiče na istraživanje i otkrivanje različitih likovnih materijala, tehnika i mogućnosti njihova korištenja (Šipek, 2015). Iz toga razloga važno je poznavati sve likovne tehnike koje se mogu koristiti u radu s djecom predškolske dobi i implementirati ih unutar odgojno - obrazovnog rada, no bitno je spomenuti i primijenjenu umjetnost i dizajn. važno je znati koje postupke odgojitelji trebaju izbjegavati kako ne bi ometali dječje likovno stvaralaštvo, a osvijestiti one postupke kojima bi se trebali svakodnevno koristiti u svrhu poticanja, razvijanja i njegovanja dječjeg likovnog stvaralaštva. Za primjenu odgovarajućih postupaka, važno je znati i likovne tipove djece i na koji se način dijete likovno razvija te se u skladu s time ponašati profesionalno i odgovorno. Ovisno o okruženju u kojem se dijete nalazi, i kontekstu u kojem se igra odvija, igra na otvorenom nudi mnoge dobrobiti djeci i njihovom cjelokupnom razvoju. Igrajući se u prirodi djeca stječu različita iskustva koja im omogućuju da bolje razumiju svijet oko sebe (Pompermayer, 2010, prema Horvat i Jukić Lušić, 2012). Prof. Balić-Šimrak tvrdi kako su „naša predškolska djeca u svom formalnom obrazovanju uglavnom usmjerena na aktivnost lijeve hemisfere mozga koja je zadužena za logiku, analizu, riječi i brojke, smatram da intenzivno bavljenje likovnim aktivnostima i umjetničkim djelatnostima u ranoj dobi, ne samo da daje prednost razvoju desne hemisfere mozga (mašta, sinteza, slike), već i pruža ravnotežu u cjelokupnom odgojno-obrazovnom procesu“ (Balić-Šimrak 2011: 7).

5. Razvoj kreativnosti putem likovnih aktivnosti

„Kreativnost je ptica u letu koju je teško uhvatiti, a kad je uhvatiš, i nije više ptica, jer je zaustavljena u letu.“ (Danica Nola).

Kreativnost dolazi od latinske riječi *creatus*, što doslovno znači „koji je narastao“, tj. koji je kreiran ili stvoren. Naime, kreativnost uvijek sadržava originalnost, tj. nešto novo, neuobičajeno i nekorišteno na dotad poznati način.

Znanstvena istraživanja stalno dokazuju da rano bavljenje likovnim aktivnostima i umjetnička naobrazba općenito poboljšavaju i druge aspekte spoznaje, pa npr. likovne aktivnosti potiču

fokusiranje (odnosno, usmjeravanje pažnje): često bavljenje likovnošću djeluje na bolju koncentraciju i u drugim aktivnostima, likovne aktivnosti potiču opuštanje cijelog organizma i lučenje hormona sreće (što rezultira kvalitetnijim življenjem); upotreba različitih materijala, rješavanje problema koje donosi likovni proces, eksperimentiranje i traženje novih spoznaja pridonosi razvoju divergentnog mišljenja, a samim time i kreativnosti. Upravo zbog toga u provođenju likovnih aktivnosti s djecom nema mjesta pravilima, zakonitostima i kritici jer su oni momentalni zagušivači kreativnosti, slobode, samopouzdanja i radoznalosti. Znajući da će naša predškolska djeca u svom formalnom obrazovanju biti uglavnom usmjerena na aktivnost lijeve hemisfere mozga koja je zadužena za logiku, analizu, riječi i brojke, mišljenja sam da intenzivno bavljenje likovnim aktivnostima i umjetničkim djelatnostima u ranoj dobi, ne samo da daje prednost razvoju desne hemisfere mozga (mašta, sinteza, slike), već i pruža ravnotežu u cjelokupnom odgojno-obrazovnom procesu. Kad su obje hemisfere u skladnoj funkciji, onda djelovanje mozga ne postaje samo duplo bolje već višestruko bolje (Balić Šimrak).

Osnovni motiv stvaranja u land artu je— sve ono što nas okružuje. Materijale kojima se služe land art umjetnici svrstavamo u opipljive predmete (kao što su prirodne) i umjetni predmeti (od plastike, stakla, papira, vune i sve ono što nastaje pod utjecajem čovjeka). Kada land art umjetnici stvaraju, oni uključuju i neopipljive ili prolazne materijale kao što su voda, sjene, oblaci. I baš zato što umjetnički radovi land arta nastaju „sada i ovdje“, zahtijevaju da ostanu tamo gdje su i nastali, da se ne prenose u neku galeriju na izložbu, već djelo traje dok ga sama priroda ne promijeni.

Igra sa slobodnim (rasutim) najrazličitijim materijalom, manje-više neoblikovanim, ima veliko značenje za razvoj stvaralaštva, posebno u području konstruiranja. Nužno je da djeca nadohvat ruke uvijek imaju najraznolikiji materijal, bilo da mu u svojoj igri pristupaju spontano, bilo vođena iskustvom, nenametljivom rukom voditelja, da u igri slobodno grade, konstruiraju najčudnije tvorevine svoga maštanja. Bolje je djeci omogućiti da razvijaju svoje stvaralačke sposobnosti u zajedničkoj igri u slobodnim materijalom, da npr. pomoću raznolikih oblika drveta, grana, dasaka, konopaca, trske, pruća, opeke i sl.sama stvaraju svoj čudesni svijet. Treba im dati najosnovnije alatke kojima ona mogu rukovati a da se ne ozlijede, i pustiti ih da vlastitim iskustvom dođu do rezultata (Nola Danica).

6. Faze likovnosti

Kada govorimo o dječjem likovnom razvoju zapravo govorimo o fazama koje dijete proživljava za vrijeme svojega rasta i razvoja. Prema Škrbini (2013) prva faza dječjeg likovnog

izraza naziva se fazom črčkanja/ šaranja. „Šaranje“ je početak shvaćanja da linije i oblici mogu dočarati ono što se vidi u okolini ili može biti potpomognuto roditeljskim pričama o tome što crtež predstavlja. Ona smatra kako na primjer, nasumično povučena linija djetetu može prikazivati i mačku koja trči. U ovoj fazi djeca prikazuju prepoznatljive figure i objekte s najjednostavnijim elementima. Na dječjim se radovima prepoznaje što dijete želi prikazati i iako je to poprilično skroman i siromašan prikaz, jasno je uočljivo da su prikazi za dijete vrlo važni na način da dijete dovoljno pažnje posvećuje prikazu lica, dok je ostatak tijela prikazan vrlo oskudno.

Prema Grgurić i Jakubin (1996) faza izražavanja složenim simbolima tj. druga faza je karakteristična za djecu od četvrte do šeste godine starosti. U prvom razdoblju misaone operacije su rezultat praktičnog rada, a u sljedećem razdoblju su misaone operacije uzrok, a likovno djelo posljedica. Likovni izrazi postaju sredstvom komunikacije, ali ne smijemo zaključivati prerano da je dječji pokušaj realizma loša imitacija stvarnog svijeta. Osim onoga što ga okružuje, dijete može prikazati i pokrete te taktilne osobine stvari. „Crteži ove faze razvitka djetetove likovnosti ispunjeni su složenim simbolima koji se ne odnose na konkretne objekte nego na njihove značajke ili na akciju. Neki od simbola predstavljaju žurbu, skakanje, plesanje, zvukove, a ponekad nevrijeme, oluju, vjetar“ (Grgurić i Jakubin, 1996: 48). Dijete pred kraj ove faze figure smješta na rub papira što simbolizira liniju tla, znači da više ne lebde u zraku te imaju uspravan položaj. U prikazu ljudskog lika pojavljuje se i tijelo iz kojeg izlaze ruke, noge su naznačene dvostrukom crtom s naznakama stopala, cipela, čak i nožnih prsta. Dječji izraz je mnogo bogatiji detaljima, koje može naglasiti i bojom. u ovoj fazi djeca su vrlo slobodna u odabiru boja, ako su dobro motivirana i ne ometana negativnim utjecajima sredine u kojoj se nalaze.

Treća faza dječjega likovnoga razvoja jest faza razvijene sheme (prema Herceg i sur. 2010), a ona traje od djetetove pete do osme godine starosti. Kao što i sam naziv upućuje, djetetov je prikaz bogatiji i detaljniji od prijašnje faze shema. Zanimljivo je da dijete u svojim uradcima pokazuje simpatiju prema osobi koja mu se sviđa i detaljno je prikazuje.

Pružanje raznovrsnih materijala djeci predškolske dobi igra ključnu ulogu u njihovom likovnom izrazu. Raznoliki materijali omogućuju djeci da istražuju, eksperimentiraju i izražavaju svoju kreativnost na različite načine. Faza izražavanja složenim simbolima prema dječjem uzrastu odgovara dvjema fazama prema Škrbini (2013) koje se nazivaju fazom osnovnih oblika (karakteristična za djecu između treće i četvrte godine života) i fazom ljudskih oblika i početne sheme (karakterističnu za djecu od četvrte do šeste godine).

Faza intelektualnog realizma je prema Grgurić i Jakubin (1996) karakteristična za djecu od sedme do desete godine života. Spontano se izražavajući, dijete postupno usvaja likovne i kompozicijske elemente u svom radu. u ovom razdoblju djeci se zbog neprepoznavanja likovnih mogućnosti može početi nametati šablonizirani način rada, koji negativno djeluje na njegovo daljnje likovno stvaralaštvo. U prikazu ljudskog lika možemo primjetiti prikaz profila i pokreta, likovni izraz se bogati i razvija.

Prednosti korištenja raznovrsnih materijala su: razvoj kreativnosti (raznovrsni materijali omogućuju djeci da izraze svoju maštu na mnogo različitih načina, potičući kreativno razmišljanje i inovativnost); poboljšanje motoričkih vještina (manipulacija različitim alatima i materijalima pomaže djeci u razvoju fine motorike, koordinacije oko-ruka i preciznosti); senzorna stimulacija (različiti materijali pružaju raznolike senzorne doživljaje, potičući istraživanje kroz dodir, vid i ponekad miris); socijalna interakcija i suradnja te grupne aktivnosti (uključuju razne materijale potiču djecu na suradnju, dijeljenje materijala i zajedničko stvaranje, čime se razvijaju socijalne vještine) te kognitivni razvoj (korištenje različitih materijala zahtijeva od djece planiranje, organizaciju i rješavanje problema, čime se potiče kognitivni razvoj).

Putem likovnog rada dijete prirodno izražava sebe, svoja poimanja i opažanja, međutim, utjecaj okoline često djeluje suprotno i vodi dijete u imitiranje, u beskrajno ponavljanje naučenih oblika, što nesumnjivo znači zastoj u razvoju, ili povlačenje u neizražajne, sitne oblike, pa sve do potpunog odbijanja likovnog rada. Razumijevanje dječjeg likovnog jezika, koji se odvija prema određenim zakonitostima i određenim redoslijedom, spoznavanje, očitovanje ograničavajućih pojava i onoga što stoji iza njih, određuje program rada s predškolskom djecom u vrtiću, odnosno naše korake u likovnom radu s djecom. Uz poštivanje djeteta, kontakt i međusobno povjerenje bitan aspekt je i praćenje- analiza likovnih radova djeteta, kao sredstva i pokazatelje razvoja i njihovih likovnih, ali i općih sposobnosti, odnosno samostalnosti i sigurnosti.

Uvid u razumijevanje onoga što pojedinac-dijete govori, izražava svojom linijom, bojom, oblikom, nezaobilazan su uvjet ispravnog pristupa djetetu. Drugim riječima, vrijednost likovnog izraza nije u tome da dijete „zna“ na prepoznatljiv način prikazati npr. stablo ili kuću tako da sliče vanjskom, stvarnom obliku stabla ili kuće, nego da onome što dijete samo vidi, pronade ili otkrije o pojavi u životu stabla, o pojavi i življenju u kući. Iz toga proizlazi da nam

u biti nisu cilj likovni radovi djece, nego proces koji se događa u njihovoj svijesti, sposobnosti koje se likovnim radom ostvaruju.

7. Likovne aktivnosti u radu s djecom

Likovne aktivnosti u radu s djecom predškolske dobi možemo podijeliti na aktivnosti u kojima dijete samoinicijativno i spontano započinje s likovnim izražavanjem birajući likovno sredstvo koje mu je nadohvat ruke te stvara neovisno o drugima te na aktivnosti koje planira i provodi odgajatelj/ica, a koje imaju svoje ciljeve i zadatke u odnosu na cjelokupni plan i program skupine.

Prva grupa aktivnosti obično je odličan izvor informacija o djetetu, njegovim mogućnostima, željama, mislima i sl., dok druga djetetu daje priliku da slobodno izrazi svoju osobnost, ali da pritom usvoji (a ne nauči) nešto novo. To je ujedno prilika da djeci pokažemo neke nove likovne tehnike, da zajedno s njima istražujemo i dolazimo do zanimljivih spoznaja o likovnim tehnikama i materijalima. Pritom je važno dobro isplanirati likovnu aktivnost, ali i ostaviti prostora za iznenađenja i promjenu tijeka aktivnosti ukoliko se stvori potreba za to. Kreiranje posebne stvaralačke atmosfere nalik onoj u umjetničkom ateljeu omogućava djeci da se slobodnije i s većim interesom uključe u likovne aktivnosti, pri čemu je aktivna uloga odgajatelja kao moderatora cijelog procesa nezamjenjiva te od njega zahtijeva izvrsno poznavanje materije. Izbor likovne tehnike, materijala i motiva treba biti spontan i prilagođen potrebama djeteta, odnosno skupine. Svako postavljanje pravila i zabrana može nas lišiti fantastičnih otkrića.

Predškolsko dijete ima svoj likovni jezik – na nama je da ga oslušujemo, pokušamo razumjeti u njegovoj suštini i iznad svega da ga poštujemo. U kvalitetnom likovnom procesu dijete otkriva vlastite potencijale i nema potrebu za natjecanjem s vršnjacima, ono uči i stvara, odnosno, stvarajući – uči, stječući tako naviku koja će mu kroz život biti najbolji saveznik (Balić Šimrak).

U radu s djecom potrebno se voditi praktičnim smjernicama za pružanje raznovrsnih materijala, kao što su: organizacija i dostupnost (materijali trebaju biti organizirani na način da su djeci lako dostupni i vidljivi, što potiče njihovu samostalnost i inicijativu u odabiru materijala za rad), sigurnost (osigurati da su svi materijali sigurni za uporabu, bez oštrih rubova ili toksičnih sastojaka, djeca trebaju biti nadzirana tijekom korištenja nekih materijala),

poticanje istraživanja (potaknuti djecu da istražuju nove načine korištenja materijala i kombiniranja različitih tehnika., pohvaliti njihov trud i kreativnost, bez obzira na konačni rezultat) te ekološka svijest (uključiti reciklirane i prirodne materijale kako biste djecu podučili o važnosti očuvanja okoliša i održivosti).

Pružanje raznovrsnih materijala ključno je za razvoj likovnih vještina djece predškolske dobi. Omogućuje im istraživanje različitih tehnika, razvijanje motoričkih i kognitivnih vještina te poticanje kreativnosti i mašte. Odgojitelji bi trebali kontinuirano tražiti nove materijale i metode kako bi obogatili iskustvo djece i potaknuli njihov sveobuhvatan razvoj.

Mašta nije samo bijeg od stvarnosti, nego ključni element u procesu kreativnog mišljenja. Kroz maštu, čovjek preskače ograničenja svakodnevnog života, otvara nove puteve razumijevanja i stvara mogućnosti za inovaciju i napredak. Ona je suštinski dio naše sposobnosti da zamišljamo bolje svjetove i da radimo na njihovom ostvarivanju (Supek 1976).

8. Projekt land arta

Pokretanje land art projekta u dječjem vrtiću, u grupi djece mješovite dobi u kojoj radim, bilo je zabavno i edukativno iskustvo koje je djeci približiti prirodu i potaknulo njihovu kreativnost. Projekt sam započela uvodom djece u land art, kratkim razgovorom i jednostavnom prezentacijom. Koristila sam fotografije i jednostavne videozapise koji prikazuju primjere land arta znajući da je djeci u dobi od 3 do 6 godina potreban vizualni poticaj. Djeci sam pokazala fotografije poznatih djela land arta, kao što su "Spiral Jetty" Roberta Smithsona i radove Andyja Goldsworthyja. Objasnila sam im da je land art oblik umjetnosti koji koristi prirodne materijale poput kamenja, lišća, grančica i zemlje. Navodim nekoliko izjava djece koja su upravo saznala značenje izraza "land art" prije početka projekta u vrtiću:

S. K., 5 godina: "Znači, crtat ćemo i graditi s kamenčićima i lišćem? To zvuči kao igra u parku!"

P. G., 6 godina: "Možemo raditi slike na zemlji? Super, mogu koristiti štapiće i cvijeće!"

I. K., 4 godine: "To je kao kad pravim kolače od blata? Jako mi se to sviđa!"

T. I., 5 godina: "Hoćemo li raditi baš velike stvari vani? Jedva čekam sagraditi nešto od kamenja!"

R. K., 6 godina: "Možemo koristiti sve što nađemo u prirodi? Bit će zabavno pronaći različite stvari i graditi s njima!"

L. V., 5 godina: "To znači da možemo crtati na zemlji? Mogu koristiti sve što nađem, lišće, grančice? Baš zvuči uzbudljivo!"

N. K., 5 godina: "Možemo raditi što god želimo od pijeska i kamenčića? Jako se radujem tome!"

Ove izjave pokazuju uzbuđenje i radoznalost djece kada su prvi put saznala o konceptu land arta. Njihova reakcija naglašava prirodnu sklonost djece prema istraživanju i kreativnom izražavanju kroz igru s prirodnim materijalima.

8.1. Razvojne zadaće projekta

Socio emocionalni razvoj:

Razvoj socijalnih vještina (poticanje suradnje i timskog rada među djecom dok zajedno planiraju i izvode land art projekte, podržavanje komunikacije i dijeljenja ideja i resursa među djecom); *razvijanje empatije* (poticanje razumijevanja perspektiva drugih kroz zajednički rad na umjetničkim projektima, poticanje djeca da razmišljaju o tome kako njihovo djelovanje može utjecati na druge, uključujući i okoliš); *jačanje samopouzdanja* (pružanje prilike djeci da doprinesu stvaranju nečega vidljivog i kreativnog, što može povećati njihov osjećaj postignuća, pohvala i podrška za svaki doprinos i ideju koju djeca daju tijekom projekta); *razvoj emocionalne regulacije* (promoviranje izražavanja emocija kroz umjetničko izražavanje i rad s prirodnim materijalima, pružanje prostora za djecu da prepoznaju i izraze svoje osjećaje tijekom procesa stvaranja land arta); *poticaj za samostalno rješavanje problema* (poticanje djece da samostalno razmišljaju o tome kako koristiti prirodne materijale i resurse za stvaranje umjetničkih djela, podrška u savladavanju prepreka i pronalaženju rješenja tijekom procesa rada na projektu); *razvijanje socijalne odgovornosti* (promicanje brige za zajednički prostor i

okoliš kroz aktivnosti koje koriste prirodne materijale bez oštećenja okoline, poticanje djece da razmišljaju o dugoročnim učincima svojih akcija na okoliš i zajednicu).

Tjelesni i psihomotorni razvoj

Razvoj fine motorike (poticanje djece da precizno manipuliraju prirodnim materijalima poput kamenčića, grančica, lišća i cvijeća, poticanje aktivnosti poput skupljanja, sortiranja i aranžiranja materijala kako bi se razvila kontrola pokreta prstiju i ruku); *unapređenje grube motorike* (poticanje djece da se kreću i manipuliraju većim predmetima poput grana, trave ili zemlje kako bi stvorili velike obrasce ili strukture na zemlji, poticanje aktivnosti koje uključuju kopanje, vučenje i podizanje kako bi se razvila snaga i koordinacija cijelog tijela); *razvoj prostorne percepcije* (poticanje djece da stvaraju trodimenzionalne umjetničke instalacije koristeći prirodne materijale u prostoru, poticanje djeca da razmišljaju o dimenzijama, proporcijama i odnosima objekata u njihovom okruženju); *koordinacija oko-ruka* (poticanje djece da koriste alate poput škara, lopata ili kista kako bi manipulirali materijalima i stvarali detaljne uzorke ili slike, poticanje aktivnosti koje uključuju precizno rukovanje i kontrolu pokreta kako bi se uskladila aktivnost ruku s vidljivim rezultatima); *razvoj ravnoteže i motoričke kontrole* (poticanje djece da se penju, hodaju ili trče po terenu dok rade na projektu land arta, poticanje aktivnosti koje zahtijevaju održavanje ravnoteže i preciznu kontrolu pokreta kako bi se razvila motorička sigurnost i samopouzdanje); *poticanje istraživačkog ponašanja* (poticanje djece da istraže okoliš kako bi pronašli i odabrali odgovarajuće materijale za svoje umjetničke projekte, poticanje aktivnosti koje potiču istraživanje teksture, težine, oblika i drugih svojstava materijala kako bi se potaknulo senzorno učenje i osjetilni razvoj).

Spoznajni razvoj

Razvoj fine motorike (poticanje djece da precizno manipuliraju prirodnim materijalima poput kamenčića, grančica, lišća i cvijeća, poticanje aktivnosti poput skupljanja, sortiranja i aranžiranja materijala kako bi se razvila kontrola pokreta prstiju i ruku.); *unapređenje grube motorike* (poticanje djece da se kreću i manipuliraju većim predmetima poput grana, trave ili zemlje kako bi stvorili velike obrasce ili strukture na zemlji, poticanje aktivnosti koje uključuju kopanje, vučenje i podizanje kako bi se razvila snaga i koordinacija cijelog tijela); *razvoj prostorne percepcije* (poticanje djece da stvaraju trodimenzionalne umjetničke instalacije koristeći prirodne materijale u prostoru, poticanje djeca da razmišljaju o dimenzijama, proporcijama i odnosima objekata u njihovom okruženju); *koordinacija oko-ruka* (poticanje

djece da koriste alate poput škara, lopata ili kista kako bi manipulirali materijalima i stvarali detaljne uzorke ili slike, poticanje aktivnosti koje uključuju precizno rukovanje i kontrolu pokreta kako bi se uskladila aktivnost ruku s vidljivim rezultatima); *razvoj ravnoteže i motoričke kontrole* (poticanje djece da se penju, hodaju ili trče po terenu dok rade na projektu land arta, poticanje aktivnosti koje zahtijevaju održavanje ravnoteže i preciznu kontrolu pokreta kako bi se razvila motorička sigurnost i samopouzdanje); *poticanje istraživačkog ponašanja* (poticanje djece da istraže okoliš kako bi pronašli i odabrali odgovarajuće materijale za svoje umjetničke projekte, poticanje aktivnosti koje potiču istraživanje teksture, težine, oblika i drugih svojstava materijala kako bi se potaklo senzorno učenje i osjetilni razvoj).

Govor, komunikacija, izražavanje i stvaralaštvo

Razvijanje verbalne komunikacije (poticanje djece da opisuju svoje ideje i planove za land art projekt koristeći bogat vokabular i jasne izraze, poticanje razgovora među djecom o njihovim umjetničkim projektima, razmjena ideja i davanje povratnih informacija); *poticanje jezičnog izražavanja* (pružanje prilika djeci da koriste jezik kako bi opisali svoje osjećaje i dojmove o radu na land art projektu, poticanje upotrebe maštovitih opisa i priča vezanih uz njihove stvaralačke procese i rezultate); *razvijanje neverbalne komunikacije* (poticanje djece da koriste geste, izraze lica i tijela kako bi komunicirali svoje ideje i osjećaje tijekom suradnje na projektu, podržavanje razumijevanja neverbalnih znakova i signala među djecom tijekom zajedničkog rada); *stvaranje prostora za umjetničko izražavanje* (pružanje prilika djeci da koriste land art kao medij za izražavanje svojih kreativnih ideja i osjećaja, poticanje eksperimentiranja s različitim tehnikama i stilovima izražavanja kroz upotrebu prirodnih materijala); *poticanje samostalnog i kolektivnog stvaralaštva* (poticanje djece da razviju vlastite ideje i doprinose stvaranju kolektivnog umjetničkog djela, podržavanje suradnje i dijeljenja odgovornosti za izvedbu i prezentaciju land art projekta); *razvijanje poštovanja prema umjetnosti* (poticanje djece da razmišljaju o umjetnosti kao načinu izražavanja i sredstvu za prenošenje poruka i emocija, poticanje razumijevanja i poštovanja različitih oblika umjetnosti, uključujući land art kao oblik ekspresivnog stvaralaštva).

Tijekom svako dnevnih boravaka i igara na zraku organizirali smo sakupljanje prirodnih materijala. Potaknula sam djecu da prikupljaju različite vrste listova, kamenja, grančica, cvijeća i drugih materijala koji ih inspiriraju. Naglasila sam važnost sigurnosti njih samih pri

prikupljanju materijala kao i poštovanja prirode. Djeca trebaju naučiti da ne uništavaju biljke ili uzimaju previše materijala.

slika 1 (vlastita arhiva)

Na dvorištu vrtića djeca spontano započinju izradu land art rukotvorina s velikim entuzijazmom, odmah istražujući okoliš kako bi pronašla zanimljive materijale poput kamenčića, lišća i grančica. Njihova mašta brzo dolazi do izražaja dok biraju i kombiniraju različite elemente, stvarajući prve oblike i uzorke na tlu. Često rade zajedno, dijeleći ideje i surađujući kako bi stvorili veće, zajedničke projekte. Njihova radost i uzbuđenje rastu dok vide kako se njihovi spontani dizajni pretvaraju u jedinstvene umjetničke kompozicije. Tijekom procesa, djeca postaju sve svjesnija tekstura, boja i oblika prirodnih materijala, što dodatno potiče njihovu kreativnost. Dok rade, djeca koriste sve svoje osjetilne sposobnosti, dodirujući, mirišući i gledajući materijale izbliza kako bi u potpunosti doživjela proces stvaranja. Njihovo uzbuđenje često privlači i druge prijatelje da se pridruže, što dodatno potiče timski rad i zajedništvo. Na kraju, djeca s ponosom pokazuju svoje rukotvorine, dijeleći priče o tome kako su osmislili svoje ideje i koje su materijale koristili, čime jačaju svoje samopouzdanje i komunikacijske vještine.

Umjetnost je jedna od najmoćnijih sredstava za socijalizaciju, jer omogućava pojedincu da prepoznaje i doživljava emocije drugih, kao i da reflektira vlastite (Vigotski 1975).

slika 2 (privatna arhiva)

slika 3 (privatna arhiva)

slika 4 (privatna arhiva)

slika 5 (privatna arhiva)

slika 6 (privatna arhiva)

Izdvojila bih nekoliko izjava djece o land artu tijekom rada na projektu :

K .N., 4 godine: "Volim raditi slike od kamenčića i lišća. Izgledaju kao žive slike!"

S. R. , 5 godina: "Land art je zabavan jer mogu koristiti sve što nađem vani, grančice i cvijeće, da napravim slike."

J. K. , 6 godina: "Najbolje mi je kada skupljam šarene listove i radim svašta s njima. Izgledaju kao duga!"

P. M., 5 godina: "Jednom sam napravio veliki krug od kamenja na zemlji. Izgledao je kao tajni znak za izvanzemaljce!"

I . K. , 4 godine: "Kad idem u šumu, volim skupljati češere i otpalo lišće i onda doma radim kućice za kukce!"

L. P. , 5 godina: "Land art je super jer mogu svašta složiti na tlu s grančicama. Moje radove mogu vidjeti svi roditelji kada dolaze po djecu!"

M. K. , 6 godina: "Napravila sam velikog leptira od cvijeća i lišća u parku. Izgledao je kao da će poletjeti!"

M. Š. , 7 godina: "Ljeti koristim pijesak i kamenčiće da radim slike na plaži. Valovi ih ponekad obrišu, ali uvijek mogu napraviti nove."

P. G. , 6 godina: "S tatom sam napravila malu djevojčicu od grančica i mahovine. Izgledala je kao prava vila iz bajke!"

M. A. , 7 godina: "Najviše volim raditi land art u jesen kada je sve puno plodova Zemlje! "

Projekt smo nastavili u sobi dnevnog boravka skupine za vrijeme kišnog vremena. Djeci sam ponudila glinamol, suhe grančice te druge prirodne (češere, žirove, suho lišće). Plakat s kukcima nalazio se na zidu sobe tako da su djeca spontano odlučila izraditi neke od kukaca s plakata. Nastali su sljedeći radovi:

slika 7 (privatna arhiva)

slika 8 (privatna arhiva)

Materijala i prirodnina sakupili smo s vremenom sve više tako da su i dječji radovi postajali sve bogatiji i zanimljiviji.

slika 9 (privatna arhiva)

slika 10 (privatna arhiva)

slika 11 (privatna arhiva)

slika 12 (privatna arhiva)

slika 13 (privatna arhiva)

slika 14 (privatna arhiva)

slika 15 (privatna arhiva)

slika 16 (privatna arhiva)

Navodim neke od najdostupnijih materijala u prirodi, s kojima smo radili land art u našem vrtiću:

Kamenje - različite veličine i oblici kamenja mogu se koristiti za izgradnju skulptura, mozaika ili staza.

Grančice i grane – pogodne su za stvaranje struktura, okvira, ili kao dijelovi većih instalacija.

Lišće - raznobojno lišće može se koristiti za izradu mozaika, kolaža ili za prekrivanje većih površina.

Cvijeće - svježe ili osušeno cvijeće dodaje boju i teksturu, često se koristi za privremene instalacije.

Kora drveća - može se koristiti za efekte teksture ili kao podloga za druge elemente.

Trava - različite vrste trave mogu biti pletene, pletenice ili korištene za pokrivanje površina.

Pijesak - pijesak se može oblikovati i koristiti za stvaranje privremenih skulptura ili crteža.

Zemlja - različite vrste tla, uključujući glinu, mogu se koristiti za modeliranje ili stvaranje reljefnih struktura.

Sjeme i plodovi - sjemenke, orašasti plodovi i plodovi mogu se koristiti za stvaranje uzoraka i tekstura.

Perje - perje ptica može dodati delikatne detalje i pokret instalacijama.

Voda - može se koristiti za refleksije, stvaranje uzoraka ili kao element unutar instalacije.

Školjke i morski organizmi - na obalnim područjima, školjke i morski materijali mogu se koristiti za dekorativne i strukturalne elemente.

slika 17 (privatna arhiva)

slika 18 (privatna arhiva)

Slika 19 (privatna arhiva)

slika 20 (privatna arhiva)

slika 21 (privatna arhiva)

slika 22 (privatna arhiva)

8.2. Dobrobiti projekta

Dobrobiti za djecu bile su brojne:

Osobna, emocionalna i tjelesna dobrobit (šetnja prirodom i boravak na zraku, igre na otvorenom): poticanje izražavanja vlastitog mišljenja (djevojčica koja zbog govornih

poteškoća rijetko iznosi svoje mišljenje, tijekom projekta surađuje iznoseći svoja iskustva boravka u prirodi, budući da je to područje koje joj budi interes).

Obrazovna dobrobit (u ponuđenim aktivnostima naglasak smo stavljali na slobodu dječjeg izražavanja, poticanje kreativnosti i mašte, poticanje na uključivanje u istraživanje) prema navedenim aktivnostima, podržavanje dječjih ideja i prijedloga za aktivnosti (primjerice: od ovoga možemo napraviti kućicu za kukce, od štapića ćemo napraviti okvir za sliku...). bogaćenje rječnika putem učenje novih izraza (imenovanje svih prirodnih materijala i biljaka s kojima smo radili), otkrivanje sličnosti i neobičnosti (sličnost dijelova biljaka s dijelovima tijela čovjeka, sličnosti prirodnina s građevinskim materijalom), socijalna dobrobit (suradnja, dogovaranje i strpljenje prilikom grupnih aktivnosti, pomaganje djeci mlađe dobi tijekom različitih aktivnosti i boravka na otvorenom; poticanje na konstruktivno rješavanje situacija, npr. čekanje na red, posuđivanje materijala, poštivanje kulture komunikacije, npr. ne upadati drugome u riječ, korištenje riječi pristojnog ponašanja, prihvaćanje drugih i njihovih različitosti- dijete različite dobi, dijete s teškoćama u govoru).

Pozitivan učinak na cjelokupni psihofizički razvoj djeteta, i to je jedan od načina jačanja dječjeg organizma i stvaranja otpornosti.. Igra i istraživanje u prirodi osobito su im važni. Djeca pokazuju veću kreativnost, smanjenje stresa, bolje tjelesno zdravlje, bolji duševni osjećaj, smisao za igru te obogaćuju svoju maštu. To im pomaže da se osjećaju sigurnije u svome okruženju. Tijekom rada na projektu promatrali smo i imenovali prirodne pojave, skupljali različite materijale, analizirali ugođaj i sl. Pri tome su se aktivirala sva njihova osjetila: mirisa, dodira i osjetila za percepciju kretanja kroz prostor. Vizualne percepcije koje neposredno doživljavaju, djeca su kombinirala s maštom te prethodnim iskustvima i znanjem.

9. Uloga odgojitelja u poticanju land art aktivnosti

Odgojitelj ima ključnu ulogu u poticanju djece na aktivnosti poput land arta, osobito u vrtićkom okruženju gdje se razvija djetetova kreativnost i senzibilitet prema prirodi. Land art, umjetnost stvaranja u prirodnom okruženju koristeći materijale kao što su kamenje, grančice, lišće ili pijesak, pruža izvanrednu priliku za učenje i izražavanje.

Prvo, odgojitelj ima značajnu ulogu kao vođa procesa učenja. On ne samo da pruža materijale i prostor za izvedbu land arta, već i potiče djecu na promatranje prirodnih oblika, tekstura i boja i te ih potiče da koriste svoju maštu kako bi stvorili umjetnička djela. Kroz svoju podršku

i osnovne upute, odgajatelj pomaže djeci da razviju vještine planiranja, suradnje i kreativnog razmišljanja.

Drugo, odgajatelj ima ulogu u osnaživanju djece da cijene okoliš i njeguju osjećaj odgovornosti prema prirodi. Kroz aktivnosti poput land arta, djeca postaju svjesna prirodnih resursa i razvijaju poštovanje prema okolišu. Odgojitelj može poticati razgovore o recikliranju, održivosti i važnosti očuvanja okoliša, što pomaže u oblikovanju dječjih stavova i vrijednosti.

Jedna od važnijih funkcija likovnog odgoja je uvođenje djece u svijet umjetnosti. Ovaj zadatak zahtijeva od svakog odgajatelja visoku osobnu likovnu i pedagošku kulturu (Babić, 1978). Odgajatelj ima vrlo bitnu ulogu kada govorimo o likovnom odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi. Prema Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) oni razmišljaju, planiraju, provode i vrednuju odgojno-obrazovni rad te prikupljaju, izrađuju i održavaju sredstva kojima se koriste u radu. Isto tako, vode dokumentaciju o djeci i provedenom radu, surađuju s roditeljima, stručnjacima i stručnim timom kao i s ostalim sudionicima vezanim za odgoj i obrazovanje predškolske djece u lokalnoj zajednici. Nadalje, oni vode brigu o estetici i funkcionalnosti prostora u kojem borave zajedno s djecom, potiču individualni razvoj svakog djeteta prema njegovim mogućnostima i interesima djece od navršenih šest mjeseci do polaska u osnovnu školu. Organiziranje i izvođenje likovne aktivnosti u dječjim vrtićima ovisi o radu odgajatelja, njihovim osobnim i likovno-profesionalnim kompetencijama (stručnim spoznajama i likovnom senzibilitetu (ukusu), motiviranosti na rad, te stupnju kreativnosti (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010: 11).

U konačnici, odgojitelj ima priliku ne samo poticati dječju kreativnost i estetski razvoj, već i podržati njihov emocionalni i intelektualni rast kroz aktivnosti poput land arta. Kroz svoj rad, odgajatelj gradi most između umjetnosti, prirode i obrazovanja, stvarajući dublje razumijevanje i poštovanje prema okolišu kod djece od najranije dobi. Odgajatelj koji želi uspješno poticati kreativnost kod djece treba biti otvoren za različite ideje i načine izražavanja pomaže odgajatelju stvarati siguran prostor u kojem djeca mogu slobodno istraživati svoje ideje. Podupiranje mašte znači cijeniti i poticati različitost u dječjim izričajima. Važno je također da odgajatelj aktivno podržava i ohrabruje svako djetetovo nastojanje u kreativnom izražavanju. To uključuje pohvalu za trud i ideje, čak i ako rezultati nisu uvijek savršeni. Fleksibilnost u pristupu omogućuje odgojitelju da se prilagodi različitim stilovima učenja i izražavanja djece. Oni trebaju biti spremni prilagoditi aktivnosti prema interesima i sposobnostima svakog djeteta. Kreativnost često proizlazi iz istraživanja i istraživanja novih ideja. Odgajatelj treba

poticati dječju znatiželju i potražnju za novim iskustvima, pomažući im da postavljaju pitanja i traže odgovore. Odgojitelj također treba biti svjestan da je proces kreativnog stvaranja jednako važan kao i rezultat. On treba cijeliti napore i korake koje djeca poduzimaju u svojim kreativnim projektima, ne samo konačni produkt.

“Nenametljivim potvrđivanje vrijednosti svakog dječjeg likovnog rada, njegove uspješnosti ili ljepote, djetetu znači orijentaciju i potvrdu da je na dobrom putu, da je sposobno, da može i zna, a sve mu to daje osjećaj sigurnosti i slobode. I tada dijete stvarno može, tada može pokrenuti svoje potencijale, ideje i vizije. Prirodan i nenametljiv interes za djetetova tumačenja vlastitih radova još je jedan oblik komunikacije s njim koji pridonosi našem potpunijem razumijevanju njegova viđenja i shvaćanja svijeta“ (Belamarić, 1986, 258 i 259).

Okruženje u kojem se djeca osjećaju potaknuto i inspirirano ključno je za poticanje kreativnosti. Odgojitelj može organizirati prostor s raznovrsnim materijalima, umjetničkim djelima i prirodnim elementima koji potiču dječju znatiželju i izražavanje. Kreativnost često cvate kroz interakciju i dijalog s drugima. Odgajatelj treba poticati suradnju među djecom, gdje mogu dijeliti ideje, učiti jedni od drugih i zajedno stvarati.

Ljepota dječjeg izražavanja i njegove kreativnosti u velikoj mjeri ovise o svima nama koji se bavimo djecom, o tome kako odrasli mogu djeci pripremiti „širinu iskustva“ i služiti im kao „izvor“. Takav pristup ne znači samo odgovarati na dječja pitanja već više pomagati im da samostalno pronalaze odgovore i, kako kaže Malaguzzi (1997), da sebi postavljaju pitanja.

Prije svega, odgajatelj koji uspješno potiče kreativnost kod djece radi na stvaranju podržavajućeg i poticajnog okruženja u kojem svako dijete može osjećati slobodu izražavanja i istraživanja, razvijajući tako ključne vještine za buduće uspjehe i zadovoljstvo u životu.

Igra je osnovna aktivnost kroz koju djeca istražuju svijet oko sebe, uče socijalne vještine i razvijaju kognitivne sposobnosti. Kroz igru, djeca ne samo da zabavljaju sebe, već i kontroliraju svoje razumijevanje društvenih normi i emocionalnih odnosa. Ona je ključni alat za emocionalni i intelektualni razvoj jer omogućava djeci da eksperimentiraju s različitim ulogama i scenarijima u sigurnom okruženju (Klarin 2017).

ZAKLJUČAK

Projekt o land artu s djecom predškolske dobi u dječjem vrtiću bio je izuzetno uspješan i značajan za sve sudionike. Kroz ovaj projekt djeca su imala priliku istraživati i koristiti prirodne materijale iz svog okruženja kako bi stvarala svoja umjetnička djela. Ovaj pristup ne samo da je potaknuo njihovu kreativnost i maštovitost, već je i omogućio djeci da razviju dublje razumijevanje i povezanost s prirodom.

Djeca su kroz razne aktivnosti učila kako koristiti različite prirodne materijale na inovativne načine. Stvarajući jedinstvene umjetničke kompozicije od kamenčića, lišća, grančica i cvijeća, djeca su razvijala svoju maštu i kreativnost. Ove aktivnosti potaknule su ih da gledaju na prirodne elemente s novom perspektivom, prepoznajući njihovu estetsku vrijednost i mogućnosti za umjetničko izražavanje. Aktivnosti na otvorenom potaknule su djecu da provode više vremena u prirodi, promatrajući i cijeneći njezinu ljepotu. Ova povezanost s prirodom pomogla im je da razviju ekološku svijest i osjećaj odgovornosti prema okolišu. Djeca su učila o ciklusima prirode, raznolikosti biljaka i životinja te važnosti očuvanja prirodnih resursa. Skupljanje i rukovanje sitnim predmetima poput kamenčića, listova i cvijeća pomoglo je djeci da razviju finu motoriku i koordinaciju. Te aktivnosti zahtijevale su preciznost i pažljivost, što je dodatno doprinijelo razvoju njihovih fizičkih vještina. Djeca su također poboljšavala svoje sposobnosti u balansiranju, trčanju i skakanju dok su tražila materijale za svoje umjetničke projekte. Djeca su često radila u grupama, što je potaknulo suradnju i timski rad. Kroz zajedničko stvaranje umjetničkih djela, djeca su učila kako komunicirati, dijeliti ideje i resurse te kako raditi zajedno kako bi postigli zajednički cilj. Ove aktivnosti pomogle su im da razviju socijalne vještine, empatiju i sposobnost rješavanja problema u grupi. Projekt je djeci omogućio da razviju estetski senzibilitet i osjećaj za ljepotu u jednostavnim, svakodnevnim stvarima. Učeći kako kombinirati boje, oblike i teksture, djeca su razvijala svoje umjetničke vještine i sposobnost da izraze svoje emocije i ideje kroz umjetnost.

Projekt o land artu ne samo da je obogatio iskustvo djece u vrtiću, već je i pridonio njihovom cjelokupnom razvoju. Kroz kreativne aktivnosti u prirodi, djeca su razvijala svoje motoričke, socijalne, kognitivne i umjetničke vještine. Ovaj projekt pokazao je kako integracija umjetnosti i prirode može biti moćan alat za obrazovanje i razvoj djece predškolske dobi.

Nadam se da će slični projekti biti nastavljeni i u budućnosti, te da će još više djece imati priliku doživjeti radost stvaranja umjetnosti u prirodnom okruženju. Ovaj projekt je također

dobar primjer kako se može potaknuti održivi razvoj i ekološka svijest kod najmlađih kroz kreativne i interaktivne aktivnosti.

Odgajatelji mogu dodatno obogatiti iskustvo organiziranjem kratkih razgovora ili izložbi gdje svako dijete može predstaviti svoj rad i objasniti inspiraciju iza njega. Također, djeca su potaknuta da promatraju kako se njihova djela mijenjaju kroz vrijeme, učeći o prolaznosti i ciklusima u prirodi. Kroz refleksiju i dokumentiranje svojih projekata, djeca razvijaju dublje razumijevanje umjetnosti i prirode. Ova iskustva pomažu im da razviju trajnu ljubav prema kreativnom izražavanju i ekološku svijest.

Moramo imati na umu da je od onoga što „ispadne“ iz nekog stvaralačkog procesa, još bitniji sam taj proces. Kako je dijete stvarajući razmišljalo, kako se osjećalo, kako je svoja iskustva i doživljaje stvaralački prerađivalo i izražavalo, možda je i važnije od onoga što je na koncu učinilo. Sudjelovanje u stvaralačkom procesu dijete na mnogo načina oplemenjuje, dok je finalni proizvod (npr. land art uradak) samo u funkciji tog procesa.

„Einstein je jednom rekao da je mašta važnija od znanja. Ja vjerujem da je kreativnost čak važnija od mašte. Mašta nam dopušta istraživanje onoga što bi moglo biti; kreativnost nam pomaže stvarati ono što će biti!“ (Simon Sinek).

LITERATURA

1. **Arar, Lj., Rački, Ž. (2003).** Priroda kreativnosti. *Psihološki teme*, 12(1), 3-22. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/12733> (14.6.2024.)
2. **Balić-Šimrak, A. (2010).** Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj*, 16-17(62-63), 2-8. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124737> (14.6.2024.)
3. **Balić-Šimrak, A., Bakotić, M. (2021).** *Ljepota iz perspektive djeteta*. Zagreb: Kerschoffset.
4. **Balić-Šimrak, A., Cukrov, S., Grdić, R., Laco, S., Lisac, J., Pandl, D., Stojanović Hauzer V. (2016).** *Hrvatska kulturna tradicija i dječje likovno stvaralaštvo*. Zagreb: ITG.
5. **Balić-Šimrak, A., Šverko, I., Županić Beni, M. (2010).** U prilog holističkom pristupu kurikulumu likovne kulture u ranom odgoju i obrazovanju. In *5. međunarodna konferencija o naprednim i sustavnim istraživanjima*. Preuzeto s CROSBID ID 582107 (15.6.2024.)
6. **Belamarić, D. (1987).** *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.
7. **Brajčić, M. (2020).** Land art u dječjem vrtiću- studija slučaja. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/258702>
8. **Čudina Obradović, M. (1990).** *Nadarenost; razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
9. **Dorance, S., Guillaumond, F. (2003).** *80 kreativnih likovnih radionica za odgajatelje i učitelje*. Zagreb: Profil.
10. **Grgurić, N., Jakubin, M. (1996).** *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
11. **Grupa autora. (1999).** *Likovna komunikacija u teoriji i praksi predškolskog odgoja*. Opatija-Tiskara Opatija.
12. **Herceg, I., Rončević, A., Karlavaris, B. (2010).** *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa.
13. **Huzjak, M. (2006).** Giftedness, talent and creativity in the educational process. *Odgajne znanosti*, 8(1(11)), 289-300. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/26205> (15.6.2024.)
14. **Katalinić, D. (2010).** *Prvi naraslovni koraci*. Odranci: Mizarstvo Antolin.
15. **Klarin, M. (2017).** *Psihologija dječje igre*. Zadar: Sveučilište u Zadru.

16. **Mayles, R.J. (1996).** *The excellence of Play*. Buckingan-Philadelphia: Open University Press.
17. **Petrač, L. (2015).** *Dijete i likovno umjetničko djelo*. Zagreb: Alfa.
18. **Slunjski, E. (2013).** *Kako djetetu pomoći da...(p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti*. Zagreb: Element.
19. **Supek, R. (1976).** *Mašta*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
20. **Supek, R. (1987).** *Dijete i kreativnost*. Zagreb: Globus.
21. **Škrabina, D. (2013).** *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Veble commerce.
22. **Vigotski, L. (1975).** *Psihologija umetnosti*. Beograd: Nolit.

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

U Zagrebu, 25. 06. 2024.
